

Viktor Kujxhija ka lindë në Shkodër në vitin 1930. Studimet fillore dhe të mesme i kreu në shkollën Françeskane. Pas mbylljes së kësaj shkolle u transferua në gjimnazin e shtetit. U përjashtua nga gjimnazi në vitin 1946 sepse së bashku me disa shokë të tij organizoi grupe rinore antikomuniste.

Viktori u dënua me një grup shokësh e shoqesh, ku bënë pjesë Injac Serreqi, Gjon Kovaçi, Çesk Hilgega, Ana Daja, Elez Nurja, Liza Pali, Albert Çoba etj., për pjesëmarrje dhe aktivitet në organizatë rinore antikomuniste si dhe për hedhjen e trakteve kundër pushtetit në bashkëpunim me klerikët At Donat Kurtin, Dom Mark Hasin dhe Dom Anton Muzajn.

Iu nënshtrua një hetuesie të randë nga Pjerin Kçira. Trupi gjykues i kryesuem nga Misto Bllaci me prokuror Hysë Zajën nuk mori parasysh moshën e re 17-vjeçare dhe as tezat mbrojtëse të av. Qemal Shehit dhe e dënoi me 10 vjet burgim.

Vuejti tri vite e gjysëm burg, tue përfitoi lirim të parakohshëm nga një amnisti e kohës.

Rifilloi jetën tue punue si punëtor krahu në SMT e Shkodrës e mandej në ndërmarrjen bujqësore të fshatit Kukël.

Vendosi të arratiset, fillimisht ishin katër shokë që donin të iknin, ku përveç Viktorit dhe Injacit, ishte edhe Tom Prel Zefi dhe Niko Kirka, që donte të bashkohej me të atij Kristo Kirkën, i cili ishte ndër themeluesit e diasporës shqiptare në SHBA.

Tom Zefi i kërkoi ndihmë një fshatari nga Lezha për me kalue kufinin, por ky plan u pezullue për shkak se fshatari krijoi dyshime tek katër shokët dhe ata ndërprenë çdo kontakt me të. Fshatari rezultoi nga dokumentet arkivore të daluna pas ramjes së regjimit komunist se kishte qenë bashkëpunëtor i Sigurimit të Shtetit.

Në këto kushte, kur plani prej 4 vetash dështoi me arrestimin e njërit prej shokëve, Viktori me Injacin, nga frika se do të arrestoheshin shpejt edhe ata, vendosën të iknin nga Velipoja. Kështu, në prill të vitit 1957, bashkë me Injacin u nisën nga Shkodra në drejtim të Velipojës, ku pjesën më të madhe të rrugës e bane në këmbë. Pasi arritën në afërsi të derdhjes së lumit Buna, hipën në një barkë, siç kishin ra dakord me një fshatar të zonës, i cili i nxori në tokën jugosllave.

Rojet jugosllave te kufinit mbasi i morën në pyetje për një ditë të tanë - mbasi fillimisht dyshuan se ishin agjenta të shtetit shqiptar - tentuan t'i rekrutnin si agjentë jugosllavë, në shkëmbim të lejimit të qëndrimit në Jugosllavi, gja që nuk u pranue në asnjë mënyrë nga të dy vëllezit. Organet jugosllave ua dorëzuan dy të rinjtë rojeve kufitare shqiptare.

Këtu filloi kalvari i vuajtjeve të randa për të dy. Në përfundim të hetuesisë

prokurori i çështjes Mina Niço e trupi gjykues i për bamë nga Llazi Polena, Belul Shabani dhe Pilo Rapaj, dënuen Viktorin me 20 vite burgim dhe Injacin me 15 vite. Ma vonë Gjykata e Lartë Ushtarake, e kryesuese prej famëkeqit Aranit Çela, me antarë Loni Dimoshin dhe Sotir Spiron dhe prokuror Faik Minarollin, la në fuqi vendimin e Gjykatës së Shkodrës.

Viktori vuajti 17 vjet e gjysëm dënim, fillimisht në burgun e Shkodrës e ma vonë në burgun famëkeq të Burrelit.

At Zef Pllumi në librin e tij "Rrno vetëm për me tregue" sjell një episod, ku thotë: "Ah, Viktor Kujxhija nuk do t'i harroj kurrë ulërimat që delnin prej trupit tand djaloshtar, njashu i torturuem, varun në furkën e Bedenit, porsi Krishti i lidhun n'kryq"!

Viktori u lirue prej burgut në nandor të vitit 1974. Në vijim bani punë shumë të randa si hekurkthyes dhe roje në NSHN- Shkodër. Punët e randa, kushtet e vështira e vëjtjet e bane efektin e tyne tue i shkaktuar probleme te randa shëndetsore. Vdiq në vitin 1988, tue lanë gruan me dy fëmijë te vegjël.

Revista Shëjzat ka nderin me botue një shkrim të tijin të shkurtë me karakter pedagogjik, të shkruem në periudhën e fundit të jetës, fryt i reflektimeve të tija dhe i leximeve të shumta me karakter historik dhe filozofik. Falenderojmë z. Nikolin Kujxhija për tekstin, që po e botojmë pa asnjë redaktim, si dhe për lejen me e botue.

Shëjzat

Nji njeri që me pak vemendje shkon tue vrejte çuditë e natyrës, shef se te gjith organizmat e kan në vedi fillin ose tharmin për zhvillimin e mbarë të tyne. Vren edhe me të madhe habi se ndër të gjith frymorët organizmi i njeriut len ma i pakenun, ma nevojtar, ma i lanun se frymorët e tjerë. Nji fmi kur len mund të sjellin me vedi sheja të mira por pa pasun kujdesin e jashtem, mund te zhvillohet rryeshëm e keqas. Ajo forcë ose fakultet i brendshëm nuk lot pa e çue prej gjumit. Shkurt me ndihmen e huej del njeriu ashtu si e lyp organizmi i tij. Mndyra e zhvillimit të njeriut i asht pshtetun ligjes së natyrës, sikur ndodh për çdo organizem tjetër, por me nji ndryshim; se këta të fundit nuk mund te ndrrojnë as mund te shtojnë graden e zhvillimit të tyne, e kështu pak ndryshim bajnë frymorët e sotshem prej të parve të tyne.

Vetëm njeriu mund të permirësohet, por ka me vedi edhe rrezikun e shnjerezimit. Lypset pra per nji njeri, nji mendje e kuptueshme qe t'a drejtojnë, e kesaj mendje fmija per ligjë natyre do t'i shtrohet. Kjo ndihmë do ti epet për një kohë jo të shkurtë prej prindve e prej t' afermve.

Gjithkush e din çka hjek nji nanë per me rritë fëmijte e vet; ka ekzistue nji shprehje që *“nana vdes ka nji herë në ditë”*. Por difton historia e popujve e praktika e jetës, se prindët ma te shumten nuk janë në gjendje me i plotsue të gjitha nevojët e fmive, sidomos ata të shpirtit të tij gjykues e veprues. E kndej rrjedh edukata.

Njertzimi qysh se xu fill mbi Tokë, ka ardhe tue u permirsue. Çka mbollen të parët me vrojtime të veta të pakta, korrim na me plotsi, e kshtu ka për të ndodh edhe mbas nesh. Edukata u ep fëmijve krahë me kalue flutrim mbi qindra shekuj të kaluem, e i vendon ne kulmin e kohës së tashme, prej kah prap se prap mund te shohin lamije të tjera për të kapercye, e mos tjetër për t'ja shenjue kohës së ardhshme.

Mbas ktyne vrejtejeve të pakta mund të thomi pa gabim, me fjalën e pedagogve ma te mëdhaj, se edukimi s'asht tjetër, por veprimi i kuptueshem e i rregullt i mësuesit, per me naltue nxansin, deri në kulmin e asaj shkallë që i përket porsi njeri, tue begatë po me at mësim që nalton të kenunin e tij.

E tue kenë se aktivitetet që hetojmë te njeriu, dahan dysh; dmth aktivitetet trupore e ato shpirtnore, të lidhun, te bashkueme, të krahasueme njani me tjetrin: mund te themi se edukimi aq ma randsi ka me pasun, sa ma e madhe të jetë ndihma per zgjimin e permirësimin e ktyne elementeve.

Edukimi e permirson organizmin material të fëmijve, por me kaq nuk

e plotson detyren e vet. As fuqitë shpirtnore nuk mund t'i zgjojmë pa i ndihmu mendes e vullnetit.

Edukimi i mendes, i vullndetit dhe i fizikut te nxansve, qe kryevepra e edukatorve të vërtetë, qe misioni i tyne i vështirë, ndoshta edhe ma vështirë se i prindve, por i frytshëm e i pamort.

Mjerisht ndër shumë shkolla edukatorët nuk i vlerësojnë këto tri pika, e edukimi i tyne ska randsi.

Nuk i shtijnë në punë se nuk duan e shumë herë pse nuk dinë. E çka thona për mësues, me një arsye analoge, mund të flasim edhe për prind, që edukaten e kufizojnë mrenda caktut të disa njoftimeve të thata, qi munden me u pergatitë fëmijve të tyne sa me jetue, por jo sa me çue ne vend qëllimin e edukimit, që asht me trajtue njerz të vlerhtë për vedi edhe për shoqni, dmth për shtetin, tue i ba të aftë për destinacionin e tyne.

Për edukimin e mendes i ndihmon nxanësit vetë natyra, e kur mësuesi të dijnë me vazhdue mbas një programit, pa u lodhun, mësimi shkon tue ndritë prej vedit forcat mendore të fëmijëvët.

Sot me tekste moderne, përpiluem simbas methodave ma të përshtatshme, edukimi i mendes, nuk i ep mund të madh mësuesve. Por faktori ma i parë i edukimit të mendes asht shembulli.

Mesuesi t'idhun, të padurueshëm janë rrënimi i përparimit shkolluer. Mesuesi të pa karakter, që marrin përsipër barrën e vështirë të edukimit, e që me sjelljen e vet të dobët u thonë fëmijevet: "Bani si të tham unë, e jo si të baj unë", duhen largue prej katedrës shejte të shkollës.

Për vazhdimin e marë të edukimit së mendes, lypet unanimiteti nder mësues, lypet omogjeniteti nder nxansa, lypet që ambjentet mos të mungojnë, as mjetet e mësim-shikimit, por të jenë si mjete të përditshme, me të cilat syni, fantazija e mendja e fëmijve, plotson njohunitë e gjykimet për shkencen natyrore e të mbinatyrëshme.

Mjerisht, randësija e edukatës, ndër shumë ambjente nuk asht e kuptueme si duhet, e kjo ndodh ndër shume shkolla të vetqujtuna moderne. Ndër këto shkolla, që mundena me i quajt *shkolla shërbetit*, trajta e edukatës i mbështetet vetëm mësimit ose instruksionit, tue kujtue këta pedagogë, se mjafton për një mësues të ketë kulturë të mjaftueshme mbi shumë të verteta, për me dijtë rrugen që do te ndjekin fëmijët e idelaet që do të realizojnë. E për me i qitë lavd mësimit, rreshtojnë para fëmijve një varg me emna njerzish e popujsh të famshem, pershkrime mahijesh e fisesh, krahinash e detnash, probleme te thella geometrije e fizike e arkeologjije, tue gziliratë vesht e njomë me jone t'ambla të disa copa poezish a proze, me shty nxansat me adhurie emnat e Euklidit, Senofantit, Dantes e te tjerë, poetë a prozatorë të famshem.

Por asnjë fjalë për atë mende të pamarueme që ka krijue gjith këto sende të bukura, asnjë indikasion mbi psehin e qëndrimit të tyne, asnji sugjerim

sado të vogël që të mbushin zemrën e nxanësve me dashtni për Atë që përftoi gjith kete poezi vërtetësie e bukurie: fjalë, induksione e sugjerime këta, që do të sjellin në zemër të fëmijës vështrimin e natyrës, kuptimin e krijesës, energjinë e gjymtiran, që asht themeli i veprimit e i karakterit të njeriut.

Sepse me veprim e jo vetëm me mendje dahet në shej njeriu si njeri. E veprimi përftohet me ekuilibrin e mendes e me vullnetin për ta çue përpara. Kështu edukata kur i mbështetet vetëm instruksionit, len m'anesh zemrën e njoftimin e detyrës, e i pacaktuem mbetet qellimi për të cilin fëmija do të xanë me punue. Në këtë mënyrë hallakaten nxansat në terr, e në kjoftë se e ndjekin rregulisht shkollën, kjo ndodh vetëm me fitue një pozicion a karrierë që t'ia bajnë qejfin egos se vet dhe familjes, e ku nuk asht nevoja e bukës, sa për të shfrye talentin e natyrshem për njanën ose tjetrën degë të ditunisë.

Fëmija pa edukatë e vetëm me instruksion shpejt ka me kenë i izoluem prej shoqnit, i ligësht nga vullneti, tremëshem ndër punë të vshtira, i pa fre, i pa ndërgjegje; pra e zeza e vedit dhe e zeza e shoqnisë, sepse kur të mungojnë edukata e vullndeti, nxanësi e mban jeten si një periudhë të shkurtë për tu shfrytëzue me qejfe.

Por jeta nuk asht qejfë. Jeta asht detyrë. Kanti thote: "U kotullova në gjumë, tue mendue se jeta asht qejfë, më duel gjumi e pash se jeta asht detyrë. E mu mbush mendja e s'e lot gja se vdekja nuk ekziston, e jetë nuk mund të jenë kund, po nuk kje e pambarueme".

E çka me thanë për atë shpirtë të njomë e të paedukuem të një nxanësi që porsa të nisin me lëshue krahë në ajrin e pambarim të idealeve, kujtohet se nuk ka ku merr krahë me fluturue!

Dinjiteti i vërtetë i njeriut perbahet prej shpirtit të tij gjykues e veprues. Prandej qellimi i jetës nuk mund të jetë tjetër veçse të vrapuemët nga përmirësimi i mendes e i vullndetit tek të trajtuemit e një karakteri.

Në bazë të këtij mudi të palodhun, të këtij hapit vigan për me ia mrrijtun qëllimit të mbramë, edukata deri ku të mundet ndërton ndërgjegjen e lirisë të fëmijës, tue e ba të aftë me gjyke vetë, me veprue vetë, mbas qëllimit kryesor të jetës se tij. Me të plotësuemit e kësaj detyre, edukimi i ka përgjegjë të drejtave që familja dhe atdheu kërkojnë mbi çdo njeri.

Njeriu i edukuem kësodore bahet njeri me karakter e i virtytshëm, që te dyja bashkë don me thanë bahet njeri i fortë. Lamijet në të cillat ushtrohet karakteri janë të panumërta, pse përfshijnë mbarë vullndetin e njeriut.

Edukimi i vërtetë trajton ndërgjegjën, ose lirinë e mrendshme të vullndetit, e njeri me ndërgjegje ka me u thirrë njaj, që për çka të shofin me mende të vet se duhet me e ba, e ban, e për çka të vlerësojnë se nuk duhet ba, e len m'anesh. Edukata e vërtetë qyshë në fillim të veprimit të vet i ep vullndetit të njeriut energjinë e duhun.

Kështu fëmija n'e parë ndjek shkollen rregullisht, mandej i shtrohet mendimit e drejtimit të mësuesit me virtytin e ndigjesës dhe dalë kadalë nisë me e ba të vetin mendimin e shoqnisë, veprimet e saja, nevojët e saja, e ky asht ma i bukri shenj i karakterit.

Edukimi tue parashtrues mendes së nxanësve një të kundërshtuem të ndryshem sendesh, nevojësh e njerzish, piqet në vullndetin e lirë të tyne, tue njallë në të dëshiren e bashkimit, me qëllim për me dalë mis i vyeshëm i shoqnisë.

Por shifet se këta nuk mund të ndodhin pa e ba të vetin vullndetin e huej, ngjallet virtyti i mirësisë, dmth dishiri me qitë në punë forcen e vet, ku ta shofin se asht mirë. Mirësisë i pergjigjet virtyti i dashtnisë, i bamirësisë, i dhimbjes; e i rri perballë egoizmit qe poshtnon karakterin e njeriut. Mbi këta edukata kristjane të nalton në kulmin e perfeksionit të karakterit, tue i pri vullndetit me mujtë edhe vedin e me dashtë edhe anmikun.

Por si ma parë, edukata nuk e plotson krejt detyrën e vet. Mbi këte tokë janë të pakta ato sende që i përkasin gjithkuej, e që mund të shfrytëzohen baras e perzimas prej gjithkuej.

Ma e shumta e sendeve nuk mund t'i merren njanit, pa u thye të drejtat e tjetrit e pa u ngreh ndërmjet tyne kundërshtim e idhnm, sikurse ndodhë në luftën për ekzistencë e ndër shoqni të paorganizueme. Kjo gjendje asht e ditun; e pengon veprimin e njeriut e i kundërshton idesë së përparimit shoqnuer. Edukimit i përket pra me trajtue vullndetin e njeriut në mënyrë që mos të cënohen të drejtat e të afërmve; private, shoqnore e ligjore. E këndej rrjedhë drejtësia, që nuk asht një virtyt privat por një e drejtë publike.

Gjithkush e din se mirësia e zemrës nuk kërkon shpërblim në vullndetin e bamirësit, megjith që prej kësaj mungese, len në zemer turbullim e idhnm. Njeriu prej natyre të vet asht i shtymë me lypë shpërblim për të mira që bahen, e me lypë ndeshkim që të peshojnë baras me punë të ligë e të padrejtë që i bahet. Por keta parime hakmarrjet i kundërshtojnë arësyes e karakterit. Zbatimi i hakmarrjes i përket organeve shtetnore të caktuem prej shoqnisë. Por kjo nuk don me thanë se edukata nuk na ven me detyrë mirënjohjen, për të miren e bame e shpërblim për damin e shkaktuem. E madhe asht pra randësia e edukatës. E kur shteti nis me e kuptue randësinë e saj, atëherë nis edhe me u qytetnue e me përparue. Prej ujnash e shenash të vegjël perbahen lumejt e detnat. Por ujnash e kanalizuem jo vetëm vrapojnë, por edhe tue kalue i japin ushqim makinave deri që të mbrrijnë me u ba një me dëtë, e me bajtë në shpinë të tyne anije kolosale tregtie e lufte.

E rrëbtë, sado e padukshme asht shkëndija misterioze e elektrikut, që përfton dame të mëdha kur nuk asht e izolueme, por kur të mblidhet energjia e sajë n'ate fijen e hollë të telit bahet gurrë forcet e dritet.

Kështu ndodhë edhe me edukaten. Kush ka punë me fëmi, shef përrëth

vedit ata flokëkaçurrela me ata sy depërtues, që pa u kujtue pvesin, pa e dijtë hetojnë, pa hetue ende mirë gjykojnë. Fëmija zhivë e gjallë prej hovit të natyrës, lyp me u zhvillue kah organizmi e ma fort kah mendja, por shumë ma tepër kah vullndeti. E edukatës I përket me ju gjetun ndër nevojë e me i çue prej gjumit fuqitë e mpita.

E tue qenë se natyra në fëmij nuk vepron kurr mbrapshtë por mbarë, fillimi ma i pari i edukatës asht me iu gjejgun pyetjeve ma të para të natyrës së tij. Pyetjet e para janë këto:

- Kush i ndez hyjzit ne qiell?
- Kush veton e gjimon?

Pergjigjen ma të paren ia jep nana fëmisë së vet tue mbajtun në prehen. Kështu nana ma e para u çilë rrugen edukatorëve, që për ligjë natyre do të vijnë në programin e prindve, por në një ambient ma të zhvilluem e me forma ma methodike e të përshtatshme. Nuk asht edukatë ajo që pshtjellon sistemin e rregulluem të natyrës, e tue dbue prej bankave të shkollës njoftjen e spjegimin e Perëndisë.

Kështu nxansat ndiejnë kah përshkruhet Perëndia si një meteorë e largët, e frigshme, e zyrtë, si një re e madhnueshme prej kah mund të shpërthejnë rrfeja; si një fantazem që nuk shifet, nuk preket, nuk njifet; me ni fjalë si një mjet frigësimi. Ky Perëndi kishte me kenë ma e poshttra kreatyrë e sentimentalizmit ose e fanatizmit, për t'u pranue ose për t'u dbue simbas mirakandes së çdo njeriu, sa herë t'ja ketë frigen ose hatrin. Kështu punojshin dikur malcorët tonë në rasë të ndonjë eklipsi, kur i madh e i vogël tyj mnderue dheun, me gjurmë e krizem kakijash, bokovash e tutulecash mblidheshin tok me tremb lugatin. Natyra e njeriut lypë njohtimin e së vërtetës që t'ushqejnë idelaet e drejtësisë, qi ta mveshin, ta mbajnë, ta drejtojnë n'idelain e vështirë të jetës.

Të vikasin të madhe disa shkencatar se çdo veprim i njeriut rrjedhë fill prej muskujsh, dejsh e trunit, e se njohtimi i s'mirës ose i së keqes mvaret prej kulturës qe mbart njeriu. Unë që ndiej menden kah flutron tue kërkue, unë qi ndiej në vedi një shpirtë që don familjen, atdheun; qeshem permby njato parime në mos mujsha me kja, mby rrenimet që perfton në masen e re kjo lloj edukate. Edukimi e vullndetit të njeriut e lypë njohtimin e së vërtetës, sa të përkundet në njomësinë e prandverës së jetës, e ma seriozisht kur të ia nisin lufta e jetës, kur s'ka ma mësuesja që me e këqyrë, s'ka prind me e drejtue, s'ka ligjë që me ba bilancin e veprimeve të tij. Nepërmjet arsyes e jo mirakandes, pregatitet mendja e vullndeti i fëmisë me iu shtrud qëllimit të fundëm. Kësaj i kundërshton edukata natyraliste e cilla në të gjitha pikëpamjet e veprimet e veta perfshinë vetëm zhvillimin natyral të njeriut, qi ka për qëllim me perba nenshtetas të vyeshëm per vedi e për një grup te caktuem; kundërshton edukata e egoizmit që kqyrë njeriun me e ba të lumtun në këtë jetë e kurgja ma shumë.

Edukatës sonë i kundërshton shumë kush, për të vetmen arsye se këto janë parimet e shkollës së vjetër. E vërtetë; parimet e shkollës së vjetër janë këto, por jo gjithçka qi asht modern asht e vërtetë, dhe jo gjithçka qi asht e vjetër duhet të përbuzet. Për shembull Dekalogu i Mojzehit mjaft i vjetër asht, por e mban gjithherë vërtetësinë e randësinë e vet, sepse asht i rranjosun në natyrën e njeriut. Të edukuemit në shkollën e vjetër nuk mund ta humbin vërtetësinë e historisë e të rivelacionit, për hater të ndokuej! Na nuk dumë me ba abstraksione kot, m'u mëshehë mbas kuinteve, me pohue utopina e me mohue vërtetësinë. Nuk trembemi me i parashtrë fëmijve tonë të Kryqzëmin e Madh!

Edukojmë menden e fëmijë, vullndetin e tyre tue ba të çeliktë; edukojmë fizikun e fëmijve tonë tue i rrejtë të papërlëm prej disa punve që gjithkush i njeh të poshtër; endim pëlhen e edukatës si ajo merimaga e cenëshme, tue mos ia nda synin asaj fije të hollë, pse e dijmë mirë se kur këputet fija e hollë e edukatës gjithçka shkatërrohet e bahet pa fryt.

Ndër fëmijë të edukuem edhe fiziku mëkamet, trupi i nxanësve zhvillohet. Sporti nuk bahet vetëm për qefë e për me ushqyë forcën, e aq ma pak brutalitetin, por për një ide ma të naltë; me i përgatitë familjeve lindje ma të shndoshta, me forcë aktivitetin e mendës mbas parimit: *Mens sana in corpore sano*, tue i ba gati Atdheut tributin e të fortëve, krahin e burrave, me u shtri fatkeqve doren bamirëse, me i dhanë vullndetit cakun e detyrës e të masës, vullen e karakterit.

Edukimi pra asht fjala e triumfit!